

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 8, Haziran 2017, s. 1-10

Prof. Dr. Mehmet EVSİLE

Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, evsile@amasya.edu.tr

1939 ERZİNCAN DEPREMİ HAKKINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE YAPILAN GÖRÜŞMELER

Özet

Türkiye, önemli bir deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Tarihte, Anadolu'da büyük deprem felâketlerinin yaşandığı bilinmektedir. Bu tabiat olayından en çok etkilenen şehrimizden biri de Erzincan'dır. 27 Aralık 1939 tarihinde Erzincan merkez olmak üzere doğu ve orta Anadolu bölgesini etkileyen büyük bir deprem felâketi yaşanmıştır. Bu olayın Türkiye'de ve dünyada geniş yankıları olmuştur. Yurt içinden ve yurt dışından geniş kapsamlı yardım faaliyetleri başlamıştır. Deprem bölgesine yapılan ilk yardımlardan sonra, kanunî alanda yapılan düzenlemeler, Erzincan şehrinin yeniden kurulacağı yerin tespiti ve yeni binaların inşa faaliyetleri 1950 yılına kadar devam etmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye'de Depremler, Erzincan Depremi, Depremzedelere Yardım, Yeni Erzincan.

THE DISCUSSIONS HELD IN TURKISH GRAND ASSEMBLY ON 1939 ERZİNCAN EARTHQUAKE

Abstract

Turkey is situated on an important earthquake zone. It is known that there happened some destructive earthquakes in history in Anatolia. Erzincan is the city that affected the most from the earthquake. There happened an earthquake in Erzincan on 27th December, 1939 which was the center and affected nearly whole east and middle parts of Turkey. This disaster made great reflexion both in Turkey and in the world. Domestic aids started to be sent to the region as well as abroad. After the aids sent to the region, the legal legislations had been realized till 1950 such as

the determining the new place where the city is situated and the construction of the new buildings.

Keywords: Earthquakes in Turkey, The Erzincan Earthquake, Help to the Earthquake victims, New Erzincan.

Giriş

27 Aralık 1939 günü saat 02.00 civarında Erzincan vilâyeti ve çevresinde 8 şiddetinde büyük bir deprem felâketinin yaşandığı bilinmektedir. Bu olay, sadece Türkiye Cumhuriyeti döneminin değil, birkaç yüzyıl içinde yaşanmış en şiddetli sarsıntıdır. Depremın Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun ve Ordu illerinde etkili olduğu; Erzurum, Malatya, Konya, Antalya, İznik, Kocaeli ve Bursa'da da hissedildiği yapılan çalışmalarda tesbit edilmiştir¹.

“Büyük Anadolu Depremi” olarak da adlandırılan bu olayda adı geçen şehirlerde toplam 32.968 kişi hayatını kaybetmiş, 116.720 bina tamamen yıkılmıştır. Erzincan vilayetinin kaybı ise 15.600 olup; yaralı sayısı 4.125 olarak tesbit edilmiştir. Ayrıca yıkılan ev sayısı 2.684, hasarlı ev ise 10.712'dir².

Bu konuda çeşitli farklı disiplinlere mensup bilim adamları tarafından pek çok çalışma yapılmıştır. Orijinal arşiv belgelerine dayanılarak yapılan tarih çalışmalarının yanında,³ mimarlık teknikleri açısından yapılan değerlendirmeler⁴, kurtarma çalışmalarına katılan mahkûmların hukukî durumları hakkında yapılan çalışmalar mevcuttur⁵. Hattâ Erzincan Depremi, deprem sonrası felâketzedelerin topluma kazandırılmaları için yapılan psikolojik destek çalışmaları için de bir başlangıç olmuştur⁶. Bahsedilen çalışmalarla konu pek çok yönden aydınlatılarak kamuoyuna yeterli bilgi verilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi'ndeki bütçe görüşmeleri ile ilgili bölümleri gözden geçirdiğimizde, konu hakkında, yukardakilere ilâve olarak bazı yeni bilgilere de ulaşmış bulunuyoruz. Konu, sadece olayın yaşandığı ilk yıllarda gündemde kalmamış; 1950 yılına kadar değişik vesilelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından takip edilmiştir. Bu makalede Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi bütçe görüşmelerinde yer alan bilgiler bir araya getirilerek konu ile ilgili literatüre katkı sağlanmıştır.

¹ Cengiz Atlı; “1939 Depreminde İngiliz Yardımları”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 34, s. 248.

² Fatih Tuğluoğlu; “1939 Büyük Anadolu Zelzelesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri”, History Studies, Volume: 7 Issue: 4 December 2015, s.114.

³ Fatih Tuğluoğlu; a.g.makale,s.113-136.

⁴ Engin Kepenek-Ziya Gençel; “Türkiye’de Afet Zararlarını Azaltma Çalışmaları: Mevzuat Açısından Genel Bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi , 2016, 1 (1): 44-50.

⁵ Can Yavuz; “1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye'deki Af Uygulaması”, TBB Dergisi 2015 (119), s.87-96.

⁶ Tarık İlhan; “Depremden Sonra Yaşantının Normalleşme ve Psikososyal Destek süreci İçin Bir Model” Uluslararası Burdur Deprem ve Çevre Sempozyumu 7-9 Mayıs 2015, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur-Türkiye, s.361-367.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde Yapılan Tartışmalar

a-Depremın Haber Alınması ve İlk Müdahaleler

Depremle ilgili ilk bilgiler, 27 Aralık 1939 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda gündeme gelmiştir. İlk anda Erzincan, Tokat, Sivas ve Ordu vilâyetlerinde etkili olduğu anlaşılan depremden sonra Erzincan, Kemah, Tokat ve Zara'dan gelen telgraflar Sağlık Bakanı Dr. Hulûsi ALATAŞ tarafından okunmuştur⁷. Erzincan'dan gelen telgrafta, gece saat 02.00 sularında meydana gelen depremde hükümet konağı, orduevi, postahane ve şehrin en sağlam binaları dahil olmak üzere evler ve dükkânların yıkıldığı; şehrin baştan başa enkaz yığını halinde olduğu ifade edilmiştir. Şehir tamamen yıkılmış olduğundan ekmek ihtiyacı, enkazdan kurtarılanlar için ilâç ve doktor ile halkın barınması için çok miktarda çadırı ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Kemah'tan gelen telgrafta, şehrin enkaz haline geldiği, çok sayıda ölü ve yaralının olduğu, köylerde de depremin etkisinin büyük olduğu ifade edilerek gıda, çadır, ilâç ve doktor ihtiyacı olduğu bildirilmiştir. Tokat'tan alınan telgrafta, Tokat ve Niksar kazalarında tahribatın çok büyük olduğu ve bir hayli ölü ve yaralının bulunduğu bildirilmiştir. Yaralıların tedavisi için sıhhi hey'et, açıkta kalanlar için 500 çadır ve 2000 lira paraya ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Zara'dan gelen telgrafta ise, merkez ve köylerinde yüzlerce evin yıkıldığı, ölümler olduğu, 200 çadırı ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.

Felâket haberinin alınmasından sonra Erzincan vilâyetine 15000 lira para, 500 çadır, 1000 don, 1000 gömlek, 1000 battaniye, Erzurum ve Sivas'tan ekmek, un tertip edilmiştir. Erzurum'dan sağlık ekipleri ve sağlık malzemesi gönderilmiştir. Sivas Vilâyetine Kızılay'dan 5000 lira para, 500 çadır, 500 don, 500 gömlek, 500 battaniye ve bir sağlık hey'eti gönderilmiştir. Tokat Vilâyetine Kızılay'dan 3000 lira para, 300 çadır, 500 don, 500 gömlek, 500 battaniye ve samsun'dan bir sağlık ekibi gönderilmiştir.

İçişleri Bakanı Faik ÖZTRAK ile Sağlık Bakanı Dr. Hulûsi ALATAŞ, 10 Ocak 1940 tarihinde, depremden hemen sonra felâket bölgesine giderek aradan geçen on günden fazla bir zamanda devlet olarak depremlerde vatandaşlara ne gibi yardımlar yapıldığı hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kuruluna bilgi vermişlerdir. İçişleri Bakanı Faik ÖZTRAK, Sivas, Zara, Hafik, Suşehri, Koyulhisar, Divrik, Erzincan, İmralı, Tokat, Turhal, Niksar, Erbaa, Reşadiye, Şebinkarahisar şehirlerindeki temasları hakkında bilgi vermiştir⁸. Sağlık Bakanı Dr. Hulûsi ALATAŞ da, deprem felâketine uğrayan Erzincan, Sivas, Amasya, Tokat, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Yozgat ve Tunceli vilâyetlerinde 23.131 vatandaşın öldüğünü, 7994 vatandaşın yaralandığını, 16.385'i tamamen, 9157'si içine girilemeyecek derecede ve çeşitli şekillerde olmak üzere toplam 29.390 evin yıkıldığını ifade etmiştir. Rakamların her an değişebileceğini de ifade ederek deprem bölgesinde vatandaşlara yapılan yardım faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir⁹. İlk anda tesbit edilen bu rakamların çok daha yüksek oranlara çıktığı yukarıda belirtilmiştir.

⁷ Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekili Dr. Hulûsi ALATAŞ (Aydın); 27.12.1939, TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:7, s.126-127.

⁸ Dahiliye Vekili Faik ÖZTRAK (Tekirdağ); 10.01.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:8, s.37-42.

⁹ Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekili Dr. Hulûsi ALATAŞ (Aydın); 10.01.1940, TBMM, TBMM ZC (6.

Bu temaslara daha sonra bölgeye intikal eden Cumhurbaşkanı İsmet İNÖNÜ de katılarak felâketzede halkın acılarını paylaşmıştır.

Takip eden gürlerde dış ülkelerden gelen taziye mesajları da genel kurulda okunmuştur. 17 Ocak 1940 tarihinde Irak Meb'usân Meclisi Başkanın, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gelen telgrafta şu ifadeler yer almıştır¹⁰: “Aziz komşumuzu musab kılan felâketten fevkalâde müteessir olan Irak Meb'usân Meclisi tatili takip eden ilk celsesinde kederli hissiyatını ekselanslarına iblâğa karar vermiştir. Meclis namına ekselanslarınıza ve aziz Türk milletine arz-ı taziyet ederim.” 18 Mart 1940 tarihli oturumda da Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ulaştırılan Fransız Âyan Meclisi görüşme tutanaklarındaki temenniler, “Zelzele felâketi münasebetiyle Fransa Âyan Meclisi'nin 29 Aralık tarihli celsesinde Reis ve Başvekilin bütün hazırûnun alkışlarla karşılanan beyanatını muhtevî resmî zabıtname bu kere Fransa Büyükelçiliğinden bir nota ile ve taraf-ı devletlerine takdimi ricasıyla Vekâletimize tevdi edilmiştir. Âyan Reisinin imzasını ve Âyan mührünü taşıyan işbu zabıtnâmeyi ilişik olarak sunar, derin saygılarımı tekrarlarım.” ifadeleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur¹¹.

b-Maddî Alanda Yapılan Kanunî Düzenlemeler

Bundan sonra depremzedelerin durumlarını düzeltmek için bazı kanunî düzenlemeler yapılmıştır. İlk olarak “Erzincan'da ve Erzincan yer sarsıntısından müteessir olan muntıkada zarar görenlere yapılacak yardım hakkında kanun” Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 17 Ocak 1940 tarihinde görüşülerek kabul edilmiştir¹². Bu kanunun 1. Maddesine göre, genel bütçeden maaş alan memurlardan yardıma muhtaç hale gelmiş olanlara maaşlarının iki misli, emekli ve yetimlere maaşlarının üç mislini geçmemek üzere Bakanlar Kurulu'nun tesbit ettiği miktarda avans verilecek, 1 Haziran 1940 tarihinden itibaren iki sene içerisinde eşit taksitler halinde geri alınacaktır. 2. Maddesine göre, mülhak bütçeli idarelerle özel idare ve belediyelerden ücret ve maaş alan memur, emekli ve yetimlerden yardıma muhtaç olanlara 1. maddedeki esaslar dahilinde avans ödenecektir. 3. Maddesine göre, genel bütçeye bağlı devlet dairelerinin mefruşat, demirbaş, tenvir, teshin, kırtasiye, müteferrika, icar bedeli, inşaat, defatir ve evrak-ı matbua, harcırah, tedavi ve yol masrafı ihtiyaçları için diğer fasıllardan ödenek nakledilecektir. 4. maddesine göre, deprem dolayısıyla yurt dışından gönderilen ve gönderilecek her türlü eşya, malzeme, erzak ve vasıtalar bir sene müddetle her türlü gümrük, belediye vergileri ve liman ücretlerinden muaf olacaklardır. 5. Maddesine göre de, kirada oturdukları evleri yıkılmış olan vatandaşların henüz tahsil edilmemiş olan kazanç, iktisadî buhran vergileri ile ruhsat ve unvan tezkeresi ve vergi karnesi borçları, hayvanlar, arazi, bina, muamele, muhtelif maddeler istihlâki, veraset ve intikal, yol vergileriyle bütün belediye vergi ve resimleri ve zamları silinmiştir. Deprem tarihinde henüz tahakkuk ettirilmemiş olan vergiler tahakkuk ettirilmeyecektir.

Dönem), Cilt:8, s.69-78.

¹⁰ 17.01.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:8, s.68.

¹¹ 18.03.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:9, s.4.

¹² 17.01.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:8, s.69-78.

İkinci olarak 10 Temmuz 1940 tarihinde, “Erzincan ve Erzincan yer sarsıntısından müteessir olan mıntıkaya yardım için yapılan ve yapılacak olan her nevi nakliyattan alınacak ücretlere dair kanun”, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir¹³. Kanunun birinci maddesinde deprem bölgesine yardım için Kızılay tarafından yapılacak her türlü yolcu, eşya ve hayvan nakliyatında Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmesi Genel Müdürlüğüne umumî tarifedeki nakil ücretleri üzerinden üçü iki ve Devlet Limanları İşletme İdaresince yükleme, boşaltma ve aktarma ücretlerinden yüzde otuz nisbetinde tenzilât yapılır. İkinci maddesinde yabancı ülkelerden yardım maksadıyla gelecek eşyayı taşıyan gemilerden rüsûm u bahriye, fener, tahlisiye, klavuzluk, rıhtım ve şamandra vergi ve ücretleri alınmaz hükümleri getirilmiştir.

23 Haziran 1941 tarihinde kabul edilen “Erzincan ve Erzincan yer sarsıntısından müteessir olan mıntikalarda zarar görenlere yapılacak yardım hakkındaki 3773 sayılı kanuna ek kanun” ile hazineden taksitle alınan binaların zarar miktarı, borç toplamından tenzil olunmuş; muhacir, mülteci ve diğer halka borçlanma suretiyle verilen arazinin borç bakiyesi silinmiştir¹⁴.

c-Diğer Düzenlemeler

Deprem sırasında cezaevlerinde bulunan mahkûmların kaçmaya yeltenmeden büyük bir fedakârlık içerisinde depremzede vatandaşların kurtarılmasına çalıştıkları görülmüştür ki bunların cezalarının affı hususunda da kanunî düzenleme yapılmıştır: “Zelzele felâketine uğrayanların kurtarılması hususunda fevkalâde hizmetleri görülen mahkûmların affı hakkında kanun”, 19 Nisan 1940 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek kabul edilmiştir. Bu kanunla deprem sırasında ölen vatandaşların enkazdan çıkarılmaları, yaralanan vatandaşların canlarının kurtarılması sırasında gayret gösteren Erzincan cezaevinde bulunan 241 mahkûmun geri kalan mahkûmiyetlerinin beşte dördü ve tazminat kabilinden olan para cezaları affedilmiştir¹⁵. Bu konu daha sonraki yıllarda da Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine gelmiş ve İmrâlı'dan nakledilmiş olan mahkûmların yaralıları toprak altından çıkarmakta katkıları olduğu ifade edilmiştir¹⁶.

d-Deprem Bölgesine Yapılan Yardımlar

Deprem felâketini takip eden günlerden başlayıp 1946 yılı sonuna kadar deprem bölgesine yapılacak yardımlar hakkında düzenlemeler yapılmıştır. 1940 yılında Erzincan deprem bölgesindeki genel kalkınma faaliyetlerini kolaylaştırmak için muhtelif ihtiyaçlara sarfedilmek üzere 5 milyon lira¹⁷; 1941 yılında Erzurum ve Erzincan Belediyelerine 3.300.000 lira verildiği yetkililer tarafından açıklanmıştır¹⁸. 1944 yılında doğu bölgesindeki muhtaç halka yardım ve

¹³ 10.07.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:13, s.30-31.

¹⁴ 23.06.1941, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:19, s.144-145.

¹⁵ 19.04.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:10, s.116-118.

¹⁶ Abdülhak FIRAT (Erzincan); 18.12.1945, TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (7.Dönem), Cilt:20, s.136.

¹⁷ Maliye Vekili Fuat AĞRALI (Elazığ); 27.05.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:11, s.273.

¹⁸ 22.09.1941, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:20, s.202.

kamu hizmetlerine mahsus olmak üzere Bayındırlık bütçesinde açılan bir hesaba 5 milyon lira konulduğu, Maliye Bakanı tarafından ifade edilmiştir¹⁹.

Daha sonraki tarihlerde Erzincan deprem bölgesine yapılan yardımlar hakkında Bayındırlık Bakanı, şu açıklamayı yapmıştır²⁰: "... 1940'dan bu yıl (1946) sonuna kadar 23.411.660 lira harcamış bulunuyoruz. Bunun 7.228.000 lirası halka yardım, 2.209.420 lirası belediyelere yapılan yardım, 2.069.000 lirası da çivi, cam, kereste gibi aynı yardım tutarı olan paradır. Ayrıca 11 milyon küsur lira da muhtelif resmî inşaat için, yine o bölgelerde harcanan paradır ki, yekûnu 23.411.660 liradır."

Deprem bölgesine sadece para yardımı değil, ev yaptıracak vatandaşlara inşaat malzemesi yardımı yapılması da istenmiştir. Bu konuda görüşlerini açıklayan Elazığ milletvekili, İhsan YALÇIN, 1944 yılına gelindiğinde, depremzedelerin hâlâ çadır ve barakalarda oturduklarını, evlerini yapabilmeleri için bol miktarda çivi ve cam tedarik edilerek buradaki vatandaşlara verilmesini talep etmiştir²¹. Aynı milletvekili, bundan tam bir yıl sonra, deprem bölgesine yapılan yardımların yetersizliğini, "...zelzele yardımı tahsisatı... Geçen senelerde yaptığımız tetkikatta yardım işlerinin pek yolunda gitmediği, zamanla muhtaç olan insanlara para ve malzeme yardımlarının günlük arzu ettiğimiz şekilde yapılmadığı görüldü..." sözleriyle dile getirmiştir²².

e-Yurtdışından Yapılan Yardımlar

Erzincan'da yaşanan bu büyük felakete dünya kayıtsız kalmamış, pek çok ülkeden destek ve yardımlar ulaşmıştır. Türkiye Kızılay Cemiyeti, Erzincan depremi sebebiyle birçok ülkenin gerek hükümetleri ve gerek Kızılhaç ve Kızılay Cemiyetleri ve gerekse birçok şahıs ve bazı müesseselerin aynı ve nakdî yardımda bulduklarını açıklamıştır. Bu ülkeler Mısır, Irak, Filistin, Almanya, Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Çin, Danimarka, Afganistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, Suriye, İspanya, İsveç, İtalya, Japonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Amerika Birleşik Devletleri, Belçika, İran, Romanya, Macaristan, Portekiz, Sovyetler Birliği, Yunanistan, Doğu Ürdün, Yugoslavya ve İsviçre olmuştur. Yurtdışından gelen yardım eşyası; başlıca elbise, çamaşır, muhtelif gıda maddeleri, ilaç, cerrahî malzemeler, timar malzemesi, çadır, mensucat, inşaat malzemesi gibi felaketzedelerin muhtaç oldukları maddelerden oluşmaktaydı. Aynı yardımlar arasında felaketzedelerin geçici olarak barındırılmaları için gönderilen çadırlar da bulunmaktaydı. Yurtdışından 4'ü Filistin, 670'i Fransa, 1001'i İngiltere ve 100'ü Mısır tarafından gönderilmek üzere toplam 1.775 adet çadır Türkiye'ye ulaşmıştır. Yabancı ülkelerden gelen yardımlarına ilave olarak Türkiye'de görev yapan ecnebî sefaretler, yurtdışındaki Türk konsoloslukları, yabancı memleketlerde bulunan Türkler, buralarda öğrenim gören ile yabancı bankaların toplam yardımı ise 1.467.612.99 TL'ye ulaşmıştır²³.

İngiltere vasıtasıyla yapılan yardımlar, müstakil bir çalışma konusu olmuştur. Bu amaçla Yeni Zelanda 4 bin sterlin göndermiş; Penlis, Endenozya, Malezya'da Selanger'de toplam 866

¹⁹ Maliye Vekili Fuat AĞRALI (Elazığ); 22.05.1944, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:10, s.130.

²⁰ Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İNCEDAYI (Sinop); 25.12.1946, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:3, s.509.

²¹ İhsan YALÇIN (Elazığ); 26.05.1944, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:10, s.301.

²² İhsan YALÇIN (Elazığ); 24.05.1945, TBMM, TBMM TD (7. Dönem), Cilt:17, s.345.

sterlin toplanmıştır. 866 sterlin Malezya'daki Müslümanlar tarafından 866 sterlin toplanmıştır. Bu para Osmanlı Bankasına intikal etmiş, fakat gerekli anlaşmalar yapılamadığı için para Türkiye'ye gönderilememiştir. 2 Aralık 1940'da finansal anlaşmalar imzalanarak bu para Merkez Bankasına havale edilmiştir. Fransız Hükümeti taahhüt ettiği 20 milyon Frank'ın beş milyonu- nu ilk aşamada göndermiş; Hindistan Hükümeti de Novaban'dan toplanan 100 bin sterlinin yanısıra Süveyş Kanalı yoluyla bin çadır göndereceğini belirtmiştir. Mısırda bulunan savaş ofisine ait depolardan da 133 bin sterlin değerinde 1000 çadır gönderilmiştir. Ortadoğu'da İngiliz sömürgesi altında olan ülkelerde ilk aşamada 200 çadır gelmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin isteği üzerine 160 çadır uçakla Hindistan üzerinden gönderilmiştir. İngiltere adına 800 çadır Hindistan'dan; 200 çadır da Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye gönderilmiştir²⁴.

f-Yeni Erzincan'ın Kurulacağı Yer Hakkında Çalışmalar

Bu konu ilk defa 31 Mayıs 1940 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine gelmiştir. Erzincan milletvekili Abdülhak FIRAT, Erzincan'ın kurulacağı yer hakkında bir teşebbüs olup olmadığını sormuştur²⁵. Konu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 7 Ağustos 1940 tarihli oturumunda tekrar gündeme gelmiş ve yapılan görüşmelerin sonunda, 1940 tarih ve 3908 sayılı "Yeniden kurulacak Erzincan şehir yerinin istimlâki hakkında kanun" kabul edilmiştir. Buna göre Erzincan şehrinin yeniden kurulması için Bakanlar Kurulu'nca tesbit edilen sahadaki gayrimenkulleri değer bahası peşin ödenmek şartı ile Erzincan Belediyesi'ne yetki verilmiştir. Eski Erzincan'da depremden zarar görenlere sahip oldukları gayrimenkullerin çeşidine göre her biri için birer arsa verileceği hükme bağlanmıştır²⁶.

Daha sonra bu kanun üzerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. 6 Temmuz 1948 tarih ve 5243 sayılı "Erzincan'da Yaptırılacak Meskenler hakkında kanun" ile Eski Erzincan belediye hudutları içinde kendileri veya murisleri adına tapuda kayıtlı meskenleri zelzelede yıkılanlara satılmak üzere ev yaptırılması için yıllık ödeme miktarı 2 milyon lirayı geçmemek şartı ile 6 milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeye Bayındırlık Bakanlığı ve faizleriyle birlikte bu miktarları geçmemek üzere bono çıkarmaya Maliye bakanlığına yetki verilmiştir²⁷.

g-Erzincan'da Yapılacak Evler

5243 sayılı kanunun uygulamasında bazı aksaklıkların ortaya çıktığı görülmüştür. Kanunun yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra yaşanan aksaklıklar ve Avusturya'dan getirilmek istenen portatif evlerin durumu, Türkiye Büyük Millet Meclisi gündeminde soru önergelerine

²³ Fatih TUĞLUOĞLU; a.g.makale, s.127.

²⁴ Cengiz ATLI; a.g.makale, s. 251-252.

²⁵ Abdülhak FIRAT (Erzincan); 31.05.1940, TBMM, TBMM ZC (8. Dönem), Cilt:13, s.490-491.

²⁶ 07.08.1940, TBMM, TBMM ZC (6. Dönem), Cilt:13, s.107-110.

²⁷ T.C. Resmî Gazete, 12 Temmuz 1948, Sayı: 6955.

konu olmuştur. 26 Şubat 1949 tarihinde Erzincan milletvekili Abdülhak FIRAT, Bayındırlık Bakanına şu soruları sormuştur:²⁸

1. Bugüne kadar Avusturya'dan ne miktar hazır ev hangi limanımıza gelmiş ve Erzincan'a sevk edilmiş midir? İnşaa ikmal edilerek yola çıkarılmış olanlar da var mıdır?

2. Avusturya'dan gelen bu hazır evlerin şartnamesine uygun yapılmadığı ve işe yarayacak evsafa bulunduğu hakkında Erzincan'da ve gazetelerde dolaşan bir rivayet vardır. Bu ne kadar doğrudur, bilmiyorum. Ancak, limanımıza gelen bu evleri bakanlık, mütehasıs bir heyet vasıtasıyla tetkik ettirmiş midir? Ettirmemiş ise şartname ve evsaf bakımından ciddi ve teknik bir tetkike acilen tâbi tutup yayınlaması yerinde olur.

3. Mütebaki evlerin Avusturya'dan ne vakte kadar geleceğini ve arkasının ne zamana kadar alınacağını izaha muhtaç görmekteyim.

Burada bahsedilen portatif evlerin kış mevsiminden önce bitirilemediği başka bir milletvekili tarafından şikâyet konusu edilmiştir²⁹.

Bundan bir yıl sonra konu tekrar gündeme gelmiş ve söz alan milletvekilleri Erzincan'daki mesken durumunun istenilen sonuca ulaşmadığını ve tam bir fiyasko olduğunu³⁰; diğer bir milletvekili de Avusturya'dan satın alınan 600 takma evin maliyetinin çok yüksek olduğunu, bunları alacak vatandaşlara borçlandırmak suretiyle devrinin imkânının kalmadığını ifade etmiştir³¹. Bunlara karşılık Bayındırlık Bakanı Şevket ADALAN, Erzincan'da şimdiye kadar 600 ev yapıldığını, bunların 292'sinin 4 odalı, 250'sinin 3 odalı ve 58'inin 2 odalı olduğunu; sarısı ile bunların maliyetlerinin de 11.222 lira, 7.865 lira ve 6961 lira olduğunu söylemiştir³².

Yurt dışından portatif evler gelinceye kadar Nuri DEMİRAĞ'ın sahip olduğu fabrikada imal edilen barakalar kullanılmıştır. Bu konuda görüşlerini açıklayan bir milletvekili, "...Erzincan zelzelesinde orada idim. Zelzeleden binlerce halk açığa kaldı. Acele bir tedbir olarak Nuri DEMİRAĞ doğrama fabrikasına çift cidarlı (duvar), 40 tane adına baraka dediğimiz dört odalı evler yaptırıldı...6 seneden beri bir ikametgâh olarak yattık, oturduk, çalıştık. Parti binası olarak kullandık. Hattâ vekil de bu binada çalıştı, oturdu" sözleriyle açıklamıştır³³.

Daha sonraki oturumlarda da milletvekilleri, Erzincan'da depremin verdiği tahribat, batıklıklar ve mesken problemlerinden³⁴ ve depremlerden sonra yapılan yardımların yetersiz olduğundan şikâyetçi olmaya devam etmişlerdir³⁵.

Sonuç

Cumhuriyet döneminin büyük felâketlerinden biri olan 1939 Erzincan Depremi, çok geniş bir sahada etkili olmuş; binlerce binanın yıkılmasına ve binlerce vatandaşın ölümüne ve yaralanmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de ve dünyada çok geniş yankıları olmuş-

²⁸ Abdülhak FIRAT (Erzincan); 26.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.726.

²⁹ Kemâl ZEYTİNOĞLU (Eskişehir); 26.02.1949, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:16, s.713.

³⁰ Ahmet OĞUZ (Eskişehir); 13.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.498.

³¹ Kemâl ZEYTİNOĞLU (Eskişehir); 20.02.1951, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.886.

³² Bayındırlık Bakanı Şevket ADALAN (İzmir); 21.02.1950, TBMM, TBMM TD (8. Dönem), Cilt:24, s.955.

³³ Muzaffer AKPINAR (Balıkesir); 21.02.1945, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:20, s.306.

³⁴ Abdülhak FIRAT (Erzincan); 24.05.1945, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:17, s.346-347.

³⁵ Talât SİMER (Bursa); 25.12.1945, TBMM, TBMM ZC (7. Dönem), Cilt:20, s.376-378.

tur. Deprem haberi alınır alınmaz ilgili bakanlar Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunu bilgilendirmişler; yurtdışından gelen taziye mesajları okunmuştur. Bundan sonra dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İNÖNÜ başta olmak üzere Sağlık ve İçişleri Bakanları da bölgeye intikal ederek yaklaşık on gün süreyle temaslarda bulunmuşlar; depremin verdiği tahribatın boyutlarını tesbit etmeye çalışmışlar ve halkın acılarına ortak olmuşlardır. Yurt dışından da bölgeye para ve malzeme yardımları gelmiştir.

Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde malî, teknik ve sosyal konularda yapılacak yardımlar hususunda kanunî düzenlemeler yapılmıştır. Erzincan ilinin jeolojik olarak daha uygun bir bölgeye taşınması ve yeni binaların inşa çalışmaları uzun yıllar sürmüştür. Ancak olayın İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelmesi, bölgeye yardım faaliyetlerinin istenilen seviyede olmasına engel olmuştur. Vatandaşların yaşadığı sıkıntılar ve yardım faaliyetlerinin yetersizliği 1950 yılına kadar milletvekilleri tarafından takip edilmiş ve değişik vesilelerle gündeme getirilmiştir.

KAYNAKLAR

Atlı, Cengiz; "1939 Depreminde İngiliz Yardımları", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 34, s. 247-255.

İlhan, Tarık; "Depremden Sonra Yaşantının Normalleşme ve Psikososyal Destek Süreci İçin Bir Model" Uluslararası Burdur Deprem ve Çevre Sempozyumu 7-9 Mayıs 2015, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur-Türkiye, s.361-367.

Kepenek Engin-Ziya Gençel; "Türkiye'de Afet Zararlarını Azaltma Çalışmaları: Mevzuat Açısından Genel Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 2016, 1 (1): 44-50.

Tuğluoğlu, Fatih; "1939 Büyük Anadolu Zelzelesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri", History Studies, Volume: 7 Issue: 4 December 2015, s. 113-136.

Yavuz, Can; "1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye'deki Af Uygulaması", TBB Dergisi 2015 (119), s.87-96.

T.C. Resmî Gazete, 12 Temmuz 1948, Sayı: 6955.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8. Dönem), Cilt:3, Ankara, 1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8. Dönem), Cilt:16, Ankara, 1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (8. Dönem), Cilt:24, Ankara, 1950.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:7, Ankara, 1940.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:8, Ankara, 1940.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:9, Ankara, 1940.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:10, Ankara, 1940.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:13, Ankara, 1940

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:19, Ankara, 1941.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (6. Dönem), Cilt:20, Ankara, 1941.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (7. Dönem), Cilt:10, Ankara, 1944.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (7. Dönem), Cilt:17, Ankara, 1945.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (7. Dönem), Cilt:20, Ankara, 1946.